

Diller Ötesilik

Dil Öğretiminde Güncel Bir Yaklaşım

Gülnur AYDIN

Gülnur AYDIN

DİLLER ÖTESİLİK
Dil Öğretiminde Güncel Bir Yaklaşım

ISBN 978-625-6287-49-5

Kitap içeriğinin tüm sorumluluğ u yazarlarına aittir.

© 2024, PEGEM AKADEMI

Bu kitabın basım, yayım ve satış hakları Pegem Akademi Yay. Eğt. Dan. Hizm. Tic. AŞ'ye aittir. Anılan kuruluşun izni alınmadan kitabın tümü ya da bölümleri, kapak tasarımı; mekanik, elektronik, fotokopi, manyetik kayıt ya da başka yöntemlerle çoğaltılamaz, basılamaz ve dağıtılamaz. Bu kitap, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı bandrolü ile satılmaktadır. Okuyucularımızın bandrolü olmayan kitaplar hakkında yayınevimize bilgi vermesini ve bandrolsüz yayınları satın almamasını diliyoruz.

Pegem Akademi Yayıncılık, 1998 yılından bugüne uluslararası düzeyde düzenli faaliyet yürüten **uluslararası akademik bir yayınev**idir. Yayımladığı kitaplar; Yükseköğretim Kurulunca tanınan yükseköğretim kurumlarının kataloglarında yer almaktadır. Dünyadaki en büyük çevrimiçi kamu erişim kataloğ u olan **WorldCat** ve ayrıca Türkiye'de kurulan **Turcademy.com** tarafından yayınları taranmaktadır, indekslenmektedir. Aynı alanda farklı yazarlara ait 2000'in üzerinde yayını bulunmaktadır. Pegem Akademi Yayınları ile ilgili detaylı bilgilere <http://pegem.net> adresinden ulaşılabilir.

I. Baskı: Temmuz 2024, Ankara

Yayın-Proje: Zeynep Güler
Dizgi-Grafik Tasarım: Tuğba Kaplan
Kapak Tasarımı: Pegem Akademi

Baskı: Ay-bay Kırtasiye İnşaat Gıda Pazarlama ve Ticaret Ltd. Şti.
Çetin Emek Bulvarı 1314. Cadde No: 37A-B Çankaya/ANKARA
Tel: (0312) 472 58 55

Yayıncı Sertifika No: 51818
Matbaa Sertifika No: 46661

İletişim

Macun Mah. 204. Cad. No: 141/A-33 Yenimahalle/ANKARA
Yayınevi: 0312 430 67 50
Dağıtım: 0312 434 54 24
Hazırlık Kursları: 0312 419 05 60
İnternet: www.pegem.net
E-ileti: pegem@pegem.net
WhatsApp Hattı: 0538 594 92 40

Doç. Dr. Gülnur AYDIN

Gülnur AYDIN, 1984 yılında Sivas/Yıldızeli'nde doğdu. İlköğrenimini Tokat/Erbaa'da, ortaöğrenimini Trabzon/Beşikdüzü'nde, lisans öğrenimini 2006 yılında Erzurum Atatürk Üniversitesi Eğitim Fakültesi Türkçe Öğretmenliği bölümünde tamamladı. Aynı yıl Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türkçe Eğitimi Ana Bilim Dalı'nda başladığı yüksek lisans öğrenimini 2009 yılında tamamlayarak *bilim uzmanı*; 2009 yılında Eğitim Bilimleri Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Eğitimi Ana Bilim Dalı'nda başladığı doktora öğrenimini ise 2015 yılında tamamlayarak *bilim doktoru (PhD)* unvanlarını aldı.

2010-2011 yılları arasında Sakarya Üniversitesi Rektörlüğü bünyesinde Türk dili okutmanı, 2011-2015 yılları arasında Atatürk Üniversitesi Kâzım Karabekir Eğitim Fakültesinde araştırma görevlisi, 2016-2021 yılları arasında Aydın Adnan Menderes Üniversitesi Eğitim Fakültesinde öğretim üyesi olarak görev yapan Aydın, 2021 yılından itibaren Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü kadrosunda çalışmalarını sürdürmektedir. 2019 yılında Türkçe Eğitimi alanında doçent ünvanını alan Aydın'ın, Türkçenin yabancı dil olarak öğretimi başta olmak üzere, temel dil becerilerinin eğitimi, akademik yazma, sanal gerçeklik teknolojilerinin dil öğretiminde kullanılması ile ilgili ulusal ve uluslararası yayınları vardır.

ORCID No: 0000-0003-0490-9580

Candan ötem, Songül'e...

ÖN SÖZ

Değişen dünya koşullarıyla birlikte eğitimde tek dilli anlayışlara yönelik eleştiriler bir paradigma değişimini de beraberinde getirmiş, çok dilli pedagojik anlayışlar değer kazanmıştır. Bu doğrultuda akademik ve sosyal bağlamlarda dilsel ve kültürel çeşitliliği bir avantaj olarak gören, güncel sosyodilbilimsel gerçeklikleri önceleyen öğretim yaklaşımları tercih edilmeye başlanmıştır. Bu yaklaşımlardan biri olan diller ötesilik, her birinde aynı yeterlilik düzeyinde olması beklenmeksizin öğrencilerin repertuarındaki diller arasında akıcı ve yumuşak geçişler yapmasını destekler. Mevcut ikinci/yabancı dil sınıflarında veya iki/çok dilli sınıflarda, hem gelişmiş hem de gelişmekte olan iki/çok dilliler için dilsel kaynakların tamamını işe koştan bu yaklaşım; dil kullanımını sesler, ekler, sözcükler, söz dizimi, edimler ve söylemler düzeyinde geliştirme ve genişletmeye odaklanır. Öğrenme hedefine ulaşırken birden fazla dili işe koştması, içerik ve dilin yanında üst dil farkındalığının da aynı anda gelişmesine yardımcı olur. Sınıf içi ve sınıf dışı dil kullanımlarının tamamına odaklanması nedeniyle, sosyokültürel öğrenme teorilerine uygundur. Ancak uluslararası alanyazında sayısız çalışma olmasına rağmen Türkiye bağlamında diller ötesiliğe ilginin oldukça sınırlı olması, konunun çok fazla tanınmamasıyla bağdaştırılmıştır. Alanyazındaki boşluğun doldurulması için konuyu daha görünür hâle getirmek son derece önemlidir. Bu çalışmanın ortaya çıkmasına kaynaklık eden temel gerekçe de budur.

Bu kitap, yedi temel başlıktan oluşmaktadır. Kitapta öncelikle diller ötesilikle ilişkili temel kavramlar tanıtılmış, okurun sonraki bölümleri anlamasına alt yapı oluşturulmuştur. Daha sonra, yaşanan küresel değişimlerin dil öğretim anlayışına yön vermesinden bahsedilmiş, diller ötesilik önce kavramsal sonra pedagojik bir yaklaşım olarak ayrıntılı biçimde ele alınmıştır. Diller ötesiliğe sınıf dışı bir boyuttan bakılarak dil politikaları ve dil ideolojileri bağlamında değerlendirildikten sonra kimlikler, aidiyetler ve inançlar bağlamında değerlendirmeler yapılmıştır. Takip eden bölümde diller ötesi uygu-

lamalar için oldukça önemli olan öğretmen rollerine değinilmiştir. Diller ötesi uygulamaların değerlendirilmesi ile ilgili bölümde ise değerlendirme türleri hakkında bilgi verilerek örnek değerlendirme araçları sunulmuştur. Son olarak diller ötesiliğın uygulanmasıyla ilgili düşünelere yer verilmiştir. Özetle, konunun Türkçe alanyazında tanıtılması için küçük bir adım atıldığı düşünölmektedir.

Kitabın okuyucu kitlesi, ikinci/yabancı dil öğretimi ile iki/çok dillilik konularına ilgi duyan akademisyenler, öğretmenler ve öğrencilerdir. Hedef kitlede konuyla ilgili farkındalık oluşturarak bunu yazılı ve sözlü üretimlerinde kullanmalarına küçük de olsa bir katkı sağlamak yazarı mutlu edecektir. Ayrıca yazar, kitabın içeriğı ile ilgili her türlü yapıcı ve nesnel eleştiriye açıktır.

Bu kitap, Dr. Öğr. Üyesi F. Büşra SÜVERDEM'in oluşturduğu farkındalıkla tasarlanmıştır. Bu nedenle öncelikle kendisine teşekkür ederim. Sık sık görüş alışverişinde bulunduğum, en büyük destekçilerim Prof. Dr. Nezir TEMUR ve Doç. Dr. Elif İLHAN başta olmak üzere desteklerini hep hissettiğim aileme, arkadaşlarıma; kitabın okuyucuyla buluşması için yoğun çaba gösteren Pegem Akademi çalışanlarına çok teşekkür ederim.

Doç. Dr. Gülnur AYDIN

Temmuz, 2024

İÇİNDEKİLER

Ön Söz.....	v
İki Dillilik ve Çok Dilliliğe Kavramsal Bir Bakış	1
İki Dillilik	2
Çok Dillilik.....	5
Çok Kültürlü Eğitim.....	8
Kod Değişirme.....	11
Kod Karıştırma	17
Kod Ağ Oluşturma	19
Değişen İki/Çok Dilli Eğitim Anlayışı: Diller Ötesilik.....	23
Yeni Bir Kavram Olarak Diller Ötesilik.....	35
Diller Ötesi Pedagoji	42
Sınıfta Diller Ötesi Akış	52
Diller Ötesi Öğretim Tasarımı Döngüsü.....	56
Çeviriden Yararlanma	62
Dil Politikaları ve Dil İdeolojileri Bağlamında	
Diller Ötesilik	65
Dil Öğretiminin Örtük Yanı: Kimlikler,	
Aidiyetler ve İnançlar	75
Kimlikler, Aidiyetler ve Diller Ötesilik.....	76
İnançlar ve Diller Ötesilik	82
Diller Ötesi Yaklaşımında Öğretmen Rollerini	87
Diller Ötesi Uygulamaların Değerlendirilmesi	97
Diller Ötesilik Üzerine Düşünceler	109

Kaynakça	113
Ekler	133
Ek- 1 Sınıfta Diller Ötesi Uygulamalar İçin Öğretmenlere Yönelik Değerlendirme Aracı	133
Ek- 2 Öğrencilerin Nasıl ve Ne Öğrendiklerine İlişkin Öz Değerlendirme Aracı	135
Ek- 3 Öğrencilerin Nasıl ve Ne Öğrendiklerine İlişkin Akran Grup Değerlendirme Aracı	137
Ek- 4 Aile Değerlendirme Aracı	138
Ek- 5 Öğretmen İçin Bütünleştirici Sınıf Değerlendirme Aracı.....	139
Ek- 6 Diller Ötesi Pedagoji İçin Yansıtma ve Planlama Aracı	140

İKİ DİLLİLİK VE ÇOK DİLLİLİĞE KAVRAMSAL BİR BAKIŞ

Yaşanan küresel gelişmelerle birlikte günümüzde bireyler ve toplumlar birçok yönden birbirine bağlı bir ağın parçaları hâline gelmiş, dünya düzeni değişmiştir. Kimi zaman teknolojik ilerlemelere paralel gelişen istendik durumlar; kimi zaman da savaşlar, uygulanan politikalar, sınırlı kaynaklar ve ekonomik koşulların ortaya çıkardığı zorunluluklar bu değişimin gerekçesi olmuştur. Nedenleri fark etmeksizin değişime ayak uydurma isteği günümüz toplumlarında bir dönüşüm de yaratmış, bu dönüşüm yaşamın her alanında kendini göstermiştir.

Küreselleşmenin bir sonucu olarak ulusötesi geçiş olanaklarının arttığı; teknolojik ilerlemelerin, farklı ulusal bağlamlara fiziksel olarak gidip gelmek zorunda kalmadan katılabilen herkes için ulusötesiliği olanaklı kıldığı, böylelikle pek çok ülkenin nüfusunda meydana gelen demografik değişimlerin beraberinde sosyodilbilimsel bağlamları da değiştirdiği ifade edilmektedir (García, 2011). Bu durum, eğitim alanında bazı kavramlar üzerinde yeniden düşünülmesini, hatta yeni kavramsallaştırmaları gerekli kılmıştır. İki dillilik, çok dillilik, çok kültürlülük ile bu dilsel, kültürel çeşitliliğin eğitim ortamına yansımaları olan ve birçok ulus için dil politikalarından veya göç politikalarından biri olarak kabul edilen çok kültürlü eğitim, bu kavramların başlıcalarıdır. Bu doğrultuda öncelikle bu kavramları ele almak yerinde olacaktır. Ayrıca iki/çok dilliliğin bir getirisi olarak diller arasında farklı boyutlarda ve farklı biçimlerde gerçekleşen değişimleri ifade eden kavramlara da (kod değiştirme, kod karıştırma ve kod ağ oluşturma) değinilecektir.

İki Dillilik

Fransızcadaki karşılığı “bilinguisme”, Almandadaki “zweisprachigkeit (bilingualität, bilingualismus)” olan iki dilliliğin kökenini Cengiz ve Türk (2009, s. 192) İngilizce “bilingualism” sözcüğünün Latince iki anlamına gelen “bi” ve dil bilim anlamına gelen “lingualism” sözcüklerinin bir araya gelmesi olarak açıklar. Anlamsal açıdan ise basit biçimde ana dili, yabancı dil, ikinci dil kavramlarından farklı olarak “iki dilli olma durumu” olarak tanımlanmaktadır (Türk Dil Kurumu, 2024). İki dilli olma durumu Oruç’a (2016, s. 284) göre “kişinin kendini her iki dilde yaşamın bütün alanlarında ve sosyal birimlerde aynı etkinlikte ifade edebilme yeteneğine” sahip olmasıdır. Güzel (2014, s. 63) de iki dilliliği kişinin “bulunduğu yabancı bir ülkenin toplumunda hayatın herhangi bir evresinde ana dilinden başka ikinci bir dil olan o toplumun dilini kusursuz bilmesi, kullanması fakat kendi millî dili ve kültürünü de yeterince bilmesi ve hayata geçirmesi” olarak tanımlar. Güzel’in (2014) tanımlamasına dayanak olarak Bloomfield’in (1984, s. 56) yabancı dil öğreniminin gerçekleştiği durumlarda dil öğrenmeye ana dilin kaybının eşlik etmediği; bu durumun yani iki dilliliğin iki dilin ana dili gibi kontrol edilmesiyle sonuçlandığı görüşü verilebilir.

Hamers ve Blanc (2000) her iki dilde eşit yeterliliğe sahip olunması konusundaki görüşe karşı çıkar ve ikinci dilde, ana dili benzeri yeterliliğin mümkün olmadığını iddia eder. Aksan (2009) da “bireyin çeşitli nedenlerle ve değişik koşullar altında birden fazla dili edinmesi, kullanması ya da ana diline yakın düzeyde öğrenmesi durumu” (s. 26) biçimindeki görüşüyle bunu Hamers ve Blanc’ı destekler. Bir diğer görüş Lyons’a (1981, s. 282) aittir ve o, kişinin her iki dilde sahip olduğu yeterliliğin tamamı olarak tanımlanan şeye “mükemmel iki dillilik” denilebileceğini; mükemmel iki dillilik varsa da bunun oldukça nadir olduğunu belirtir. Baker ve Jones (1998, s. 3) da çok az sayıda iki dillinin, her iki dili tek dilli olarak konuşanlarla aynı yeterliliğe sahip olduğu görüşündedir. Görüldüğü üzere alanyazındaki tartışmalar, iki dilli bireylerin her iki dilde eşit düzeyde ya da